

systemů v různých zemích světa, ale zároveň zhodnotit stav teoretického poznání v dané oblasti.

Struktura této masivní publikace je veskrze logická. První část se zaměřuje právě na teoretická východiska ke zkoumání volebních systémů. Autory první subkapitoly jsou právě Gallagher a Mitchell, kteří zde prezentují svoji tezi, že volební systém ovlivňuje ve velké míře korelaci mezi přáními a názory voličů a výslednou realizací politiky v rámci exekutivní moci. Zároveň se dle jejich názoru výzkum volebních systémů příliš zpomalil a nejde s dobou, snaží se proto tento nedostatek napravit angažováním autorů z toho kterého domácího prostředí, kteří měli za úkol nejen zhodnotit fungování daných volebních systémů v co nejaktuálnějším časovém období, ale posuzovali například i teoretický dopad nerealizovaných reforem volebních systémů.

Po úvodní kapitole se v knize nachází sled případových studií dělených do strukturálních oddílů. Ke každému z nich opět Gallagher s Mitchellem připravili teoretickou předmluvu a pak přenechali prostor jednotlivým autorům. Do single-member systémů byla zařazena Austrálie, Kanada, Francie, Indie, Spojené Království a USA, do částečně smíšených systémů zařadili autoři Německo, Maďarsko, Itálii, Japonsko, Nový Zéland a Rusko. Třetím oddílem jsou pak closed-list systémy, kde je zkoumán Izrael, Jihoafrická republika a Španělsko a ve čtvrté části jsou rozebírány systémy preferenčních hlasování, do kterých bylo zařazeno Rakousko, Belgie, Čile, Dánsko, Finsko, Nizozemí a Irsko. Tuto strukturu zde uvádím jako demonstraci toho, že autoři šli po systémové linii, což je absolutně logické a usnadňuje pozdější komparativní náhled, ke kterému kniha přímo vybízí. Samozřejmostí je popis historických souvislostí, za jakých byl daný systém zaveden, a podrobná analýza elektorátu a vývoje spektra politických stran v každé z těchto zemí.

Co bych zde na tomto místě publikaci vytknul, je nízký počet analyzovaných zemí z bývalého sovětského bloku. V rámci hodnocení fungování volebních systémů je zajímavé a užitečné sledovat jejich vývoj na území, na kterém byl násilně na téměř padesát let přerušen nebo nemá žádnou tradici. A právě téměř současně proběhlý rozklad evropských kvazikomunistických režimů umožňuje komparaci úspěšnosti jednotlivých typů volebních systémů, které se ocitly na velmi podobné startovní čáře před dvaceti lety.

Jinak je kniha velmi povedená a zajímavá, pro každého, kdo se problematikou komparací volebních a politických systémů zabývá, je téměř povinnou četbou, neboť detailní analýza této problematiky, která se v ní nachází, pomáhá posunout stav poznání o kus dále.

*Jiří Kocian*

Richard Gunther, José Ramón Montero, **The Politics of Spain**. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 264 s. ISBN 978-0-521-60400-0

Kniha je součástí série *Cambridge Textbooks in Comparative Politics* a je určena pro studenty (zejména politologie) věnující se španělské politice, historii i kultuře. Vzešla ze spolupráce americko-španělského tandemu. Richard Gunther působí na Ohio State University a v současnosti se jeho výzkum zaměřuje na institucionalizaci a legitimizaci politických stran

v nových demokraciích a měnící se role politických stran v jižní Evropě. José Ramón Montero vyučoval politické vědy na několika španělských univerzitách, aby nakonec zakotvil na Universidad Autónoma de Madrid. Jeho publikace se týkají především volebních systémů, demokracií a veřejné politiky. Na několika studiích spolupracoval i s uznávaným „tranzitologem“ Juanem José Linzem. Recenzované dílo není první publikovaným výsledkem spolupráce Gunthera a Montera. Společně již dříve vydali *El régimen electoral* (1996), *Democracy in Modern Spain* (2004) a ve spolupráci s Linzem *Political parties: old concepts and new challenges* (2002).

Klíčovou je pro autory této knihy otázka, jak mohla vzniknout fungující demokracie v prostředí, kde neexistovala žádná předchozí demokratická tradice. Pro objasnění této „záhady“ nabízejí Gunther a Montero čtenářům v šesti kapitolách hutné představení vývoje a základních charakteristik španělské demokracie – zaměřují se na její historii, instituce, politické strany, stranický systém i volební chování. Vzhledem k absenci poznámkového aparátu doplňují autoři svůj výklad na konci každé kapitoly velmi užitečným seznamem relevantní literatury k tématu a odkazy na některé související webové stránky. Přehledná struktura je nepochybně silnou stránkou publikace stejně jako další čtenářsky vstřícné doplňky, usnadňující orientaci a práci s textem: na konci knihy nechybí seznam a vysvětlení důležitých pojmů a rejstřík. V rámci jednotlivých kapitol autoři nabízejí i celou řadu ilustrativních tabulek, grafů a mapek. V textu se také vyskytují oddělené rámečky, kde jsou vysvětleny probírané teoretické pojmy. Některé jsou však, vzhledem k tomu, komu je kniha určena, poněkud nadbytečné. S vymezením pojmů jako demokracie nebo stát by studenti politologie přece jenom neměli mít problém.

V úvodní kapitole, nazvané *Stát a demokracie ve Španělsku: historický přehled*, dokazují autoři na základě chronologického průřezu dějinami, že ve Španělsku v podstatě chyběla jakákoli demokratická tradice založená na pevných základech. Faktory, které vedly ke konfliktům a politické nestabilitě v průběhu několika staletí, pak shrnují autoři do několika klasických „cleavages“: centrum versus periferie, regionální versus národní identita, náboženství, třídní konflikty a monarchie versus republika. Těchto pět aspektů strukturuje jejich analýzu španělské historie, kterou autoři dotahují až k demokratické transformaci. Hlavní příčinu chronické politické nestability vidí v regionální problematice, tedy v jazykových, kulturních a politických odlišnostech jednotlivých částí Španělska. Počátky této diverzity situují autoři již do období reconquisty, do které se zapojilo samostatně několik regionů s odlišnými jazyky a tradicemi. Spojením Kastilie a Aragonie sňatkem Isabely Kastilské a Ferdinanda Aragonského sice vznikl jednotný stát, nicméně hluboce zakotvené rozdíly nebylo možné odstranit. V Kastilii existovala spíše centralistická tradice a silné postavení panovníka, zatímco v Aragonii byly pravomoci panovníka omezené a státní uspořádání vykazovalo určité federální rysy. Podrobná analýza dalších skutečností přispívajících k politické nestabilitě, která byla dle autorů pro Španělsko od 17. století typická, jim slouží v podstatě jako kontrastní pozadí pro deskripci vývoje v poslední čtvrtině 20. století. Demokratickou transformaci v 70. letech 20. století tak autoři vyzdvihují jako zásadní přelom především vzhledem k tomu, že nastolila stabilní (demokratický) systém. Tuto stabilitu vysvětlují pomocí tzv. „španělského modelu“ transformace, který charakterizují zejména kontinuitou institucí, zahrnutím všech politických sil do demokratizačního procesu a omezením počtu

aktérů na politické scéně. Díky politice konsensu, která v počátku transformačního období ve Španělsku panovala, se tak dle autorů podařilo (s jedinou výjimkou) odstranit všechny „cleavages“. Nevyřešená zůstala „pouze“ národnostní otázka.

V kapitole s názvem *Ústavní rámec* se autoři zabývají institucemi španělského politického systému tak, jak byly vytvořeny ústavou z roku 1978. Věnují se rozdělení státní moci a roli panovníka. Zdůrazňují, že z hlediska vztahu exekutivní a legislativní moci ve Španělsku jasně převažuje moc výkonná a v institucích vztahujících se k různým úrovním moci (centrální a samosprávní) dominuje politika konsensu. Role panovníka je spíše formální. Ten nicméně patří v průzkumech veřejného mínění mezi nejlépe hodnocené (a tedy „nejlegitimnější“) státní instituce. Dále se autoři věnují bikameralismu, který je ve Španělsku nastaven dosti asymetricky. Senát má totiž podřadné postavení: Nemá zásadní pravomoci v legislativním procesu, ani není reprezentantem jednotlivých autonomních společenství, jak tomu u decentralizovaných států bývá. Autoři vyzdvihují fungování vlády, která vykazuje oproti předchozím režimům mimořádnou stabilitu. V tomto ohledu označují za nejpodstatnější skutečnost, že je v ústavě zakotven systém „konstruktivního veta“. To v praxi znamená, že při snaze o vyslovení nedůvěry vládě musí být předem stanoveno jméno dalšího možného premiéra. Od demokratické transformace se proto ve Španělsku vystříдалo pouze devět vlád pod vedením čtyř premiérů. Autoři do svého výkladu organicky zahrnují i charakteristiku jednotlivých vládních období v éře současné demokracie, kde převažují většinové vlády: dvě největší strany obsazují od roku 1996 kolem 80 procent křesel v Parlamentu. V této kapitole nechybí ani představení některých dalších důležitých institucí, jako je například Ústavní soud, Účetní dvůr nebo ombudsman.

Třetí část knihy, nesoucí název *Stát autonomií a Evropská unie*, se věnuje teritoriálnímu uspořádání státu a vztahům s Evropskou unií. Autoři se zabývají fenoménem tzv. *Estado de las autonomías* a označují španělský systém jako „kvazifederální“ (s. 71). Popisují decentralizaci v 70. a 80. letech a představují také podrobněji autonomní proces ve čtyřech ze sedmnácti autonomních společenství: Baskicku, Katalánsku, Galicii a Andalusii. Vytvoření „státu autonomií“ hodnotí autoři kladně: podle nich dokonce právě tento model umožnil fungování demokracie. Na druhou stranu nezastírají, že v průběhu decentralizačního procesu vznikly i procedury a instituce, které vedou ke konfliktům na různých úrovních moci. Tento proces proto zůstává podle autorů otevřený.

Druhá část této kapitoly je signifikantně věnována vztahům Španělska a Evropské unie. Autoři nejprve připomínají, že Španělsko bylo během 19. i 20. století izolovanou zemí. Nestalo se součástí žádné koalice, která sdružovala ostatní země západní Evropy. V obou světových válkách pak vyhlásilo neutralitu a díky Frankově diktatuře zůstalo Španělsko vyloučeno i z utváření poválečného mezinárodního uspořádání. Ačkoliv již během diktatury začala být izolace v některých oblastech prolamována, definitivně se tak stalo až po generálově smrti. Zanedlouho bylo Španělsko zařazeno mezi kandidátské země a v roce 1986 vstoupilo do Evropské unie, a to za podpory všech politických stran. Až dodnes členství v EU zůstává zásadním rozměrem španělského politického konsensu a těší se i stabilní podpoře ze strany veřejnosti. Autoři nepochybně zajímavě propojují španělskou integraci do EU s vnitřní decentralizací. Analyzují, jak se v interakci těchto dvou procesů polarita centrum–periferie

rozšířila na trojrozměrné pole napětí tvořené autonomními společenstvími, státem a EU. S tím podle nich souvisí i rozšiřování vnímání identity na různých úrovních – regionální, národní a evropské. Můžeme jen litovat, že autoři, třebaže v této souvislosti naznačili mnoho zajímavých směrů úvah, nevěnovali těmto ve španělském případě velmi komplikovaným problematikám zcela adekvátní pozornost a pojednali je v rozsahu pouhé části jedné kapitoly.

V další kapitole (*Strany a demokratická stabilita*) autoři zkoumají příčiny „španělského úspěšného příběhu“ (s. 98) z hlediska nastavení a funkčnosti stranického systému. Tím základním faktorem podle nich je skutečnost, že se stranický systém ve Španělsku vyznačuje malou fragmentací, mírnou ideologickou polarizací a absencí antisystémových stran. Autoři velmi správně neopomínají ani vliv volebního systému, který vzhledem k tomu, že zvýhodňuje větší strany, hraje výrazně stabilizační roli. Gunther a Moreno svůj výklad doplňují přehlednou charakteristikou nejdůležitějších politických strany, podílejících se na moci od 70. let. Prostor je věnován také systému regionálních stran a užitečným portrétům nejdůležitějších z nich.

Pátá kapitola, nazvaná *Obyvatelstvo a politika ve Španělsku*, čtenáře seznamuje se základními trendy ve vývoji španělské společnosti v poslední čtvrtině 20. století (např. sekularizace, zmenšení sociálních rozdílů ve společnosti). Autoři využívají množství průzkumů veřejného mínění a zaměřují se na zkoumání vlivu Frankovy diktatury na postoj dnešních Španělů k demokracii. Enormně vysokou podporu demokracie autoři připisují zejména ekonomické modernizaci, která proběhla v posledních 40 letech. Vrací se zde opět i ke „španělskému konsensu“: podpoře demokracie ze strany všech politických stran. Na druhou stranu autoři zmiňují fakt, že současná španělská veřejnost má o politiku velice malý zájem. S tím souvisí nízká míra politické komunikace a stranické identifikace. Také členství v odborech, náboženských nebo občanských sdruženích je ve Španělsku v porovnání s ostatními evropskými demokraciemi málo rozšířené. Autoři v této kapitole rozebírají také proměnu volebního chování, jak na národní, tak regionální úrovni. Ta podle nich logicky vyplývá ze sociálních, politických a ekonomických proměn španělské společnosti.

V poslední kapitole (*Veřejné politiky a rozhodovací procesy*) autoři dávají poměrně velký prostor popisu Frankovy diktatury z pohledu této problematiky. O to víc pak můžou vyzdvihnout současný stav, kdy se Španělsku podařilo vyrovnat ve většině ohledech (daně, vzdělání, sociální politika) ostatním západoevropským státům.

Celkově kniha představuje komplexní přehled současného španělského politického systému a jeho fungování. Nabízí velmi poctivou úvodní historickou sondu, sloužící jako nezbytné pozadí pro pochopení současné problematiky. Analýza je pak dovedena až do období vlády Socialistické strany (PSOE), která je u moci od roku 2004 do současnosti. S takovou tématickou šířkou a časovou hloubkou samozřejmě souvisí určitá nezbytná míra zjednodušení a schematizace výkladu. V některých složitých problémech (např. zmínovaná artikulace autonomní oblasti – stát – EU) tedy tato kniha může nabídnout pouze základní orientaci. To jí ovšem neubírá na užitečnosti, přehlednosti a čtivosti, pro které si zaslouží být zařazena do všech politologických knihoven.

Jitka Fillnerová